talupojad-vöörmündrid olid katset teinud tema eest kosta. — V.-e lühike eluiga on olnud tegevusrikas ja viljakas. Juba a. 1684 ilmus tema väljaandel Riias suur lõunaeestimurdeline katekismus küsimuste ja kostustega ning a. 1685 Riias samamurdeline laulu- ja palveraamat, mis mõlemad on tänini kaotsis, milledest on aga ilmunud mitmet puhku (eelmine teos a. 1700, teine a. 1691, hiljeminigi korduvalt) uusi trükke. Nende tööde autoriks oli tema isa Andreas V., kellel abiks olid L. Moller ja M. Schütz (vt. neid). Lauluraamatu II trükk, mis alles püsis vähemalt veel a. 1897, oli varustatud V.-e poolt mitmete lisanditega (evangeeliumid, epistlid, jutustus Jeruusalemma ärarikkumisest j. m.). A. 1686 avaldas V. Riias lõunaeesti murdes, esmakordselt eesti keeles kogu uue testamendi: *Meije Iſſanda JEſuſſe Kriſtuſſe Waſtne Teſtament /Echk Jummala Pöhä Sönna/ Kumb Perräſt ISSANDA JESUSSE KRISTUSSE Sündmiſt pöhiſt Ewangeliſtiſt nink Apoſtliſt om ülleskirjotetu,* millele eessõna oli kirjutanud superint. J. Fischer ja mis täninigi mitmes eks. alal on püsinud (II trükis a. 1727). Selles töös oli tal abiks tema isa Andreas V. ja N. J. v. Hardung (vt.) ning M. Schütz. A. 1687 alustasid Puhjas V. ja J. Hornung uue testamendi tõlkimist põhjaeesti murdesse, vististi tõlke põhjal, mis juba Pilistvere konverentsil vastu oli võetud, ja lõpetasid selle a. 1688. Sellel käsikirjal rajaneb nähtavasti ka „Ma Kele Koddo ning Kirgo Ramat", mille V. välja andis Riias a. 1695. Seda käsikirja revideeriti ja viimistleti hiljemini aa. 1704—05 kindr.-superint. N. Bergiuse (vt.) ülesandel Tallinnas kir.-õpetajate J. A. Dorsch'i, J. D. Bertold'i, M. de Moulin'i, J. Schoppius'e, J. Salemann'i ja E. Gutsleff'i poolt, ja see on nähtavasti sama manuskript, mida praegu tuntakse »Stokholmi käsikirjana« ja mida alal hoitakse Rootsi pealinna kuningl. rmtkogus. Koos B. G. Forselius'ega avaldas V. a. 1690 eestikeelses tõlkes 60 kirikulaulu, mida tänini nähtavasti alal pole hoidunud. Ühes isaga (vrdl. Andreas V.) tõlkis ta aa. 1690—1701 paiku vana testamendi osaliselt (lõpetades Hiiobi r. 42. peat. 3. salmiga) põhjaeesti murdesse, mis käsikiri on alal Õpet. E. Seltsi arhiivis. — V. on J. Rossihnius'e (vt.) ja J. Gutsleff'i (vt.) järel kolmas tähtsam lõunaeesti vanem vaimulik kirjanik, kuid et tema teoste keel väärtuselt ületas mitte üksi nende kahe autori, vaid veelgi suuremal määral ka põhjaeesti kirjanikkude keelt, kus täielikult valitsesid veel stahliaegsed traditsioonid (vt. H. Stahl), siis kujunes tema mõju märgatavalt suureks ja viljakaks üldse eesti kirjakeele arengule. Tähtsaks toeks ja õhutajaks oli ta Joh. Hornung'ile. Olulistes joontes tarvitab V. veel stahlilist ortograafiat (*Minna olle teije man, ei teh, föhmä, wichkab, wabbaſz, zikku* = »siku«, sigu, *ütz*), kuid täht *y*'d ja ühendeid *ck*, *gk* tal enam ei esine ja häälik *ä*'d ei märgi ta enam *e*'ga (*jälle*, *lähäta*). Üldse on tema õigekirjutus järjekindlam kui eelkäijail. Ka sisuliselt on tema keel õigem ja rahvalikum, lauseehituselt eestilisem ning sõnavaralt rikkam. Tema töös leidub rohkelt sõnu ja vorme, mis praegu lõunaeestist on kadunud või on saanud seal haruldaseks: *jämmätämä* = ehmatama, *Mühtnikko* 'tölner', *Robbi* 'teng', *Tatjina* 'toll', *tabbalema* = taotlema, *üſſike* '(mitte) sugugi', *Wauw* ~ *Wauh* 'palavik', *Enge kui ſinna kutſutat* 'aga kui sind kutsutakse', *tachtneſz* jne. Tema uue testamendi tõlke aluseks on olnud Tartumaa lõunapoolsed murded, kuid tunduvalt on autor end mõjustada lasknud ka põhjaeesti rahvakeelest ja kirikukeelest.

Recke-Napiersky IV; Napiersky, Pred.-Lex. IV; Allg. D. B. 40.; V. Reiman, Eesti Piibli ümberp. lugu II (1890), lk. 34—42, 96—102; Lipp, Kirj. ja har. l. I, 220—23; Hermann, E. kirj. ajal., 109 jj.; Kampmann, Peaj. I I, 184—89; Ridala, E. kirj. ajal. I II (1925), lk. 125—30; Eesti Keel 1927, lk. 60—66 (A. R. Cederberg); SB GEG 1921, lk. 41—51 (*idem*); F. Bienemann, Die Katastrophe d. Stadt Dorpat währ. d. Nord. Krieges (1902), lk. 75—83; Mitt. IX, lk. 118—25; Sirvilauad 1907, lk. 1—14 (V. Reiman); J. Kõpp, Mõningaid lisaandmeid oludest Lõuna-Eestis Suure Põhjasõja algusaastail (Ajalool. Ajakiri 1927, lk. 205—15). *A. S-te; J. K.*

VIRGINIUS, Andreas, eelmise isa, vanem eesti vaimulik kirjanik, sünd. 5. II 1640 Nõo kirikumõisas Saksamaalt pärit kirikuõpetaja pojana, sai a. 1660 Kambja klk. hingekarjaseks ja dets. 1688 Tartu alamkonsistooriumi assessoriks; surn. enne 5. VI 1701. V.-el oli a. 1683 tõlgitud lõunaeesti murdesse uus testament (mis hiljemini nähtavasti aluseks oli tema pojale Adrian V.-ele [vt.] uue testamendi tõlkimisel, ilm. 1686), Salomoni tarkuse rmt., 12 vähemat prohvetit ja veel mõningad raamatud vanast testamendist, mis käsikirjad aga kaotsi on läinud. Ühes L. Moller'i ja M. Schütz'iga toimetas ta lõunaeesti murdesse suure katekismuse a. 1684 ja laulu- ning käsiraamatu a. 1685, mis ta poja Adrian V.-e poolt ka trükki anti, kuid alal pole hoidunud. Koos J. N. v. Hardung'i (vt.) ja M. Schütz'iga revideeris ta oma poja ülalnimetatud uue testamendi tõlke lõplikku kä-